

Μια Άλλη Ουτοπία;

«Το Άλλο Τώρα» του Γιάνη Βαρουφάκη, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Ιούνιος 2021

Μου αρέσουν οι Ουτοπίες, μου αρέσει η Επιστημονική Φαντασία και μου αρέσει ο Γιάνης Βαρουφάκης. Τι θα μπορούσε να πάει στραβα με το «Το Άλλο Τώρα» του Γιάνη Βαρουφάκη;

«Το Άλλο τώρα» αρχίζει το 2008, όπου η οικονομική κρίση προκαλεί μια ρήξη στην Ιστορία. Μια διακλάδωση ακολουθεί αυτο που γνωρίζουμε σήμερα, και προεκτείνεται ως το 2025 και ακόμα πιο πέρα, ενώ μια άλλη ακολουθεί την επιτυχία των μαζικών κινημάτων διαμαρτυρίας όπως το Occupy, το Wikileaks κ.λπ. στο ξεπέραςμα του καπιταλισμού και στην εγκαθίδρυση μιας φιλελεύθερης κοινωνίας χωρίς χρηματιστήριο και χωρίς εμπορικές τράπεζες, αλλά βασισμένης σταθερά στη λειτουργία της ελεύθερης αγοράς. Ένας αριστερός μηχανικός υψηλής τεχνολογίας, μια λεσβία φεμινίστρια επαναστάτρια και μια φιλελεύθερη τραπεζίτσα οικονομολόγος καταφέρνουν να επικοινωνήσουν μέσω μιας σκουληκότρυπας με τους ομολόγους-τους στο «Άλλο Τώρα» και να συζητήσουν τις δυνατότητες και τα πλεονεκτήματα του ονείρου ενός επαναστάτη που έγινε πραγματικότητα μετά τη ρήξη.

Οι Ουτοπίες αποτελούσαν πάντα ένα γόνιμο έδαφος για τη συζήτηση ιδεών και τον εμπλουτισμό μυαλού σε σχέση με τις δυνατότητες εναλλακτικών μορφών κοινωνικής οργάνωσης. Μερικές από αυτές είναι, ρητά η σιωπή, πειράματα σκέψης, μερικές πτήσεις φαντασίας και μερικές αυστηρές προειδοποιήσεις για τους κινδύνους των σύγχρονων πραγματικοτήτων, υφιστάμενων ή προτεινόμενων. Μερικές ήταν πραγματικά πολιτικά προγράμματα για κοινωνικές αλλαγές. Αυτές οι τελευταίες έχουν δεχτεί τον κριτικό έλεγχο των Μαρξ και Ένγκελς στο Κομμουνιστικό Μανιφέστο. Τις αντιμετώπισαν στο πλαίσιο των αστικών επαναστάσεων σαν οραματισμούς στοχαστών που επιθυμούν μια δίκαιη κοινωνία. Αναγνωρίζοντας την αξία αυτών των έργων σαν σημαντικά εργαλεία για την κριτική των υφιστάμενων δομών, τα απέρριψαν σαν πολιτικά προγράμματα ή σχέδια για την οικοδόμηση τέτοιων κοινωνιών από οπαδούς αυτών των ιδεών, με βάση τις αρχικές περιγραφές.

Ο Μαρξ και ο Ένγκελς απέφυγαν σχολαστικά να περιγράψουν πώς θα ήταν μια κομμουνιστική κοινωνία πέρα από γενικές ιδέες και βασικές αρχές. Θεώρησαν ότι η εργατική τάξη μπορούσε να χειραφετηθεί μόνο μέσω του δικού-της αγώνα, μέσω της δικής-της οργάνωσης, της δικής-της ανόδου στην εξουσία. Οι ιδέες είναι σημαντικές, αλλά μόνο όταν «συναρπάσουν τις μάζες» μπορούν να γίνουν υλική δύναμη. Το πρωταρχικό καθήκον ήταν η οργάνωση και ο αγώνας της εργατικής τάξης, η ανάληψη της εξουσίας και η οικοδόμηση της νέας κοινωνίας, όχι η κατάρτιση προδιαγραμμάτων του κομμουνισμού. Είναι σημαντικό ότι ο Μαρξ, στην κριτική-του για το Πρόγραμμα της Gotha, μιλά για μια

«Πρώτη φάση της κομμουνιστικής κοινωνίας, όπως μόλις εμφανίστηκε μετά από παρατεταμένες ωδίνες της γέννας από την καπιταλιστική κοινωνία»

και

«Μια ανώτερη φάση της κομμουνιστικής κοινωνίας, μετά την απαλλαγή από την υποδούλωση της υπαγωγής του ατόμου στον καταμερισμό της εργασίας, και όταν η αντίθεση μεταξύ της πνευματικής και σωματικής εργασίας θα έχει εξαφανιστεί· αφού η εργασία έχει γίνει όχι μόνο ένα μέσο επιβίωσης, αλλά η

πρωταρχική ανάγκη της ζωής· αφού οι παραγωγικές δυνάμεις έχουν επίσης αυξηθεί με τη γενική ανάπτυξη του ατόμου και όλες οι πηγές του συλλογικού πλούτου ρέουν πιο άφθονα – μόνο τότε μπορεί να ξεπεραστεί ο στενός ορίζοντας του αστικού δικαίου στο σύνολό-του και η κοινωνία να γράψει στο λάβαρό-της: Απο τον καθένα σύμφωνα με την ικανότητά του, στον καθένα σύμφωνα με τις ανάγκες του!»

Αυτες οι «φράσεις της κομμουνιστικής κοινωνίας» είχαν την ατυχή μοίρα να χαρακτηριστούν αργότερα «σοσιαλισμός» και «κομμουνισμός» αντίστοιχα, δημιουργώντας σύγχυση για ύπαρξη διαχωριστικής γραμμής μεταξύ των δύο. Αυτό που θεωρούσε ο Μαρξ ως προειδοποίηση ότι η υλοποίηση των φιλοδοξιών της εργατικής τάξης θα ήταν μια μακρά και επίπονη διαδικασία μετά την κατάκτηση της εξουσίας από την ίδια, αναδιατυπώθηκε ως δύο ξεχωριστά κοινωνικά συστήματα, σοσιαλισμός και κομμουνισμός, με διαφορετικά χαρακτηριστικά.

Για την ακρίβεια, ο Βαρουφάκης δεν δημιουργεί μια άλλη ουτοπία. Αν και «Το Άλλο Τώρα» αποπνέει κάπως την αίσθηση του «Νέα από το Πουθενά» του William Morris, δεν περιγράφει μια ιδανική κοινωνία. Διαλέγει μόνο μερικές πιθανές αλλαγές στις πολιτικές που επικράτησαν μετά το κραχ του 2008, για να δείξει ότι θα μπορούσε να είχε επιλεγεί μια άλλη, πιο λογική, ιστορική διαδρομή και θα μπορούσε να αναπτυχθεί μια πολύ πιο ευτυχισμένη κοινωνία. Η περιγραφές Εναλλακτικών Ιστοριών, όπως και οι Ουτοπίες, μπορεί να είναι καρποφόρα πειράματα σκέψης που εξετάζουν κριτικά το τι συνέβη, αντλώντας διδάγματα από το τι πήγε στραβά στην πραγματικότητα. Μπορούν επίσης να ρίξουν φως στο τι θα μπορούσε να επιτευχθεί εάν είχαν γίνει ορισμένες ενέργειες αλλά δεν έγιναν. Με αυτή την έννοια, ο Βαρουφάκης περιγράφει μια πολύ πραγματική εναλλακτική παγκόσμια ιστορία μετά το κραχ του 2008, γεμάτη με ιδέες για την οργάνωση της κοινωνίας πέρα από τον καπιταλισμό και, το πιο σημαντικό, πώς θα μπορούσαμε να φτάσουμε εκεί.

Ο Βαρουφάκης προσέχει να μην κηρύξει ένα επαναστατικό ευαγγέλιο στο οποίο οι άνθρωποι εισβάλλουν στις ακροπόλεις της εξουσίας και χτίζουν μια σοσιαλιστική ουτοπία. Οι επαναστάτες-του βρίσκονται μέσα σε πραγματικά κινήματα, όπως το Occupy ή το Wikileaks, που βρίσκουν απλές αλλά αποτελεσματικές ενέργειες που κατεδαφίζουν τα εταιρικά μεγαθήρια του καπιταλισμού. Η κυριότητα εταιρειών αντικαθίσταται από μη μεταβιβάσιμες μετοχές που ανήκουν, μια στον καθένα, στους υπαλλήλους-τους. Στο κάθε άτομο εκχωρείται ένα Προσωπικό Κεφάλαιο, το *PerCap* σε συντομογραφία, το οποίο φροντίζει για τις βασικές-τους ανάγκες, την αμοιβή και τα μπόνους τους για την εργασία τους και το επενδυτικό τους κεφάλαιο. Αυτες οι μεταρρυθμίσεις καθιστούν περιττες τόσο τις Τράπεζες όσο και το Χρηματιστήριο. Παραδόξως, ίσως, αυτή η μετα-καπιταλιστική κοινωνία δεν ξεφορτώνεται την αγορά. Αντίθετα, οι αγορές ελευθερώνονται από τα δεσμά του μονοπωλιακού καπιταλισμού και αποτελούν το βασικό εργαλείο ανταλλαγής και παραγωγής. Οι ιεραρχίες καταργούνται, η δημοκρατία και η διαφάνεια κυριαρχούν πλήρως στο χώρο εργασίας. Η πρόσληψη και τα μπόνους αποφασίζονται δημοκρατικά με την απλή ψήφο που κάθε υπάλληλος δικαιούται από το μερίδιό-του στην εταιρεία. Η απόλυση μετριάζεται από τη δυνατότητα του απολυμένου να παίρνει μαζί του το *PerCap*-του.

Και όμως, κενά παραμένουν. Πώς προέκυψαν αυτές οι δημοκρατικές μεθοδολογίες; Ποιος τα σχεδίασε; Ποιες ήταν οι διαδικασίες που έκαναν δυνατή την εφαρμογή-τους; Πώς διατηρείται η εθνική και η διεθνής τάξη; Το γεγονός ότι ο Βαρουφάκης επεξεργάστηκε τέτοιες μεθοδολογίες δεν είναι το ίδιο με την απόκτηση πολιτικής και κοινωνικής αποδοχής. Στην πραγματικότητα, η κύρια αντίρρηση στον ουτοπικό σχεδιασμό είναι ότι είναι μόνο μια λύση μεταξύ πολλών πιθανών για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η κοινωνία. Δεν υπάρχει λόγος να υποθέσουμε ότι θα είναι δυνατόν να επιτευχθεί συναίνεση για αυτό και όχι για κάτι άλλο. Η μορφή του αποτελέσματος μιας επαναστατικής επιτυχίας θα καθορίζεται πάντα από τις συγκεκριμένες συνθήκες υπό τις οποίες ο αγώνας λαμβάνει χώρα, τόσο στο χρόνο όσο και στο χώρο.

Θα εξαρτηθεί επίσης απο την ηγεσία αυτου του αγώνα. Στο «Άλλο Τώρα» του Βαρουφάκη, αυτοι οι ηγέτες φαίνεται να προκύπτουν αυθόρμητα απο κάτω, μεταξυ των ακτιβιστων των κινημάτων διαμαρτυρίας. Αυτο δεν απέχει πολυ απο την ιστορικη εμπειρία των περισσότερων επαναστάσεων. Ωστόσο, αυτη η ίδια εμπειρία μας διδάσκει ότι αυτο μπορεί να διαρκέσει μόνο για σύντομο χρονικο διάστημα. Αν αυτοι οι ηγέτες δεν μεταμορφωθουν γρήγορα σε μια πολιτικη ηγεσία που μπορεί να οργανώσει το κίνημα σε μια δύναμη ικανη όχι μόνο να πάρει την εξουσία αλλα και να συνεχίσει την επανάσταση στην πορεία του οράματος του κινήματος, στην πορεία της χειραφέτησης, η επιτυχία τους είτε θα αποτραπει ή απαγάγεται απο μεμονωμένους ηγέτες που προδίδουν το κίνημα, οδηγώντας το στον ίδιο παλιο εφιάλτη ή σε κάποιο διαφορετικο εφιαλτικο δρόμο.

Τα παραδείγματα τέτοιων κινήματων αφθονούν. Κατα ειρωνικο τρόπο, η επιτυχία του Syriza το 2015 πρέπει να είναι ιδιαίτερα επώδυνη για τον Βαρουφάκη. Ο ΣΥΡΙΖΑ ήρθε στην εξουσία μετα απο κινήσεις του είδους που οδήγησαν στο Άλλο Τώρα. Μαζικες κινητοποιήσεις, κατοχη της πλατείας Συντάγματος απο τους «αγανακτισμένους», την ελληνικη εκδοχη των «Indignados», απεργίες, διαδηλώσεις που συχνα ήταν βίαιες, γίνονταν για χρόνια ως απάντηση στην επιβολη λιτότητας. Για λίγο απέτυχαν να φέρουν απτα αποτελέσματα, αλλα τελικά, κατέληξαν σε μαζικη υποστήριξη για τον ΣΥΡΙΖΑ. Στις δίδυμες εκλογες της άνοιξης του 2012, το κόμμα εκτοξεύθηκε απο 4,6% πρώτα σε 16,8% και έπειτα σε 26,9%, σε ακτίνα νίκης και στις δύο περιπτώσεις.

Αν ο ΣΥΡΙΖΑ είχε κερδίσει το 2012, μάλλον δεν θα μπορούσε να κυβερνήσει. Δεν ήταν στην πραγματικότητα κόμμα. Ήταν μια ετερογενης σύναξη ομάδων χωρις πολιτικο πρόγραμμα πέρα απο τη γενικότερη βούληση για αντίσταση στη λιτότητα. Η συνειδητοποιήση ότι θα μπορούσαν πράγματι να κληθουν να σχηματίσουν κυβέρνηση, τους ανάγκασε να αρχίσουν να μεταμορφώνονται σε μια πιο πειθαρχημένη δομη και να σφυρηλατήσουν ένα πολιτικο πρόγραμμα. Αυτο είχε ως αποτελεσμα μια διαδικασία λήψης αποφάσεων με βάση τον Τσίπρα και τους στενους του συμμάχους να διατυπώνουν πολιτικες που αντανακλούσαν γενικα τη συναίνεση των διαφόρων ομάδων του κόμματος. Δημιούργησε επίσης το κύριο έγγραφο πολιτικης που επέτρεψε στον ΣΥΡΙΖΑ να κερδίσει τις εκλογες του Ιανουαρίου 2015, το Πρόγραμμα Θεσσαλονίκης. Πρέπει να σημειώσουμε εδώ ότι ο Βαρουφάκης ήταν εξοργισμένος με το περιεχόμενο του Προγράμματος Θεσσαλονίκης. Ως ξένος, που κλήθηκε στο κόμμα ως ειδικος στα οικονομικά, θεώρησε ότι το πρόγραμμα ήταν οικονομικα αβάσιμο και πολιτικα αδύνατο να εφαρμοσθει εντος των περιορισμων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτο που απέτυχε να δει ήταν ότι στην πράξη το περιεχόμενο του προγράμματος δεν ήταν πραγματικα σημαντικό ως προσχέδιο για την κυβερνητικη πολιτικη, καθώς οι Ευρωπαίοι θα το απέρριπταν ούτως ή άλλως. Η σημασία του έγκειται στο ότι ήταν ένας χρήσιμος και ξεκάθαρος δείκτης ως προς την κατεύθυνση που ο ΣΥΡΙΖΑ πρότεινε να οδηγήσει την Ελλάδα.

Όταν ο ΣΥΡΙΖΑ σχημάτισε κυβέρνηση, το ευρωπαϊκό κατεστημένο ήταν αποφασισμένο να συντρίψει την προσπάθειά-του να αντιστρέψει τη λιτότητα. Μάταια προσπάθησε ο Βαρουφάκης να διαπραγματευτει μια λογικη συμφωνία που θα είχε οικονομικο νόημα τόσο για την Ελλάδα όσο και για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Προσφέροντας τη μια παραχώρηση μετα την άλλη, σε σημείο να κατηγορηθεί, δίκαια, ότι δεν άφησε σχεδόν τίποτα απο το πρόγραμμα του ΣΥΡΙΖΑ, δεν κατάφερε να καταλήξει σε συμφωνία. Η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ κάλεσε δημοψήφισμα για την απόρριψη του τελεσιγράφου της ΕΕ, το οποίο ανέμενε να χάσει. Όταν κέρδισαν με ένα εκπληκτικο 62%, δεν είχαν πια αντοχη για να συνεχίσουν τον αγώνα και συνθηκολόγησαν.

Εκτος απο τον Βαρουφάκη, ο οποίος κατάλαβε τη δύναμη ενος λαου αποφασισμένου να αγωνιστει για τα δικαιώματα του. Είχε επεξεργαστει μια σειρα απο έξυπνα σχέδια για να επιτρέψει

στην Ελλάδα να συνεχίσει τον αγώνα, κερδίζοντας χρόνο έως ότου ριζοσπαστικά κινήματα στην υπόλοιπη Ευρώπη θα μπορούσαν επίσης να πάρουν την εξουσία. Αλλά ήταν μόνος. Ο Τσίπρας και η υπόλοιπη ελληνική κυβέρνηση είχαν ήδη στα χέρια-τους περισσότερα απο όσα μπορούσαν να χειριστούν. Δεν υπήρχε ηγεσία για να οδηγήσει τον επαναστατημένο ελληνικό πληθυσμο στον αγώνα που ενέκρινε με τόσο μεγάλη πλειοψηφία.

Η τακτική του Βαρουφάκη στις διαπραγματεύσεις με τους Ευρωπαίους επικρίθηκε έντονα απο την αρχη απο τον αριστερο Σύριζα. Η προθυμία του να κάνει τον ένα συμβιβασμο μετα τον άλλο, η άρνηση του να εξετάσει το ενδεχόμενο αθέτησης χρεων της Ελλάδας και η επιμονη του να επιδιώξει συμφωνία, τους φάνηκε προδοσία της υπόσχεσης του ΣΥΡΙΖΑ να αντισταθει στο Ευρωπαϊκό κατεστημένο και να τερματίσει τη λιτότητα. Αυτό που οι επικριτες-του απέτυχαν να δουν ήταν ότι η Ελλάδα δεν μπορούσε να κερδίσει μόνη της σε αυτο τον αγώνα. Ο ΣΥΡΙΖΑ δεν μπορούσε να κερδίσει σε εθνικο επίπεδο. Είτε θα άλλαζε ολόκληρη την Ευρώπη ή θα έπεφτε. Ο αγώνας θα μπορούσε να συνεχιστει μόνο αν εξαπλωνόταν και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Τέτοια σημάδια άρχισαν να εμφανίζονται στην Ισπανία, στην Ιταλία, στην Ιρλανδία. Υποστήριξη για τον ΣΥΡΙΖΑ άρχισε να εμφανίζεται στη Γαλλία, τη Βρετανία, ακόμη και στη Γερμανία. Όσο ο Βαρουφάκης αγωνιζόταν το δίκαιο αγώνα στο Eurogroup, μπροστα στα μάτια του Ευρωπαϊκού λαου και ιδιαίτερα των εργαζομένων, η υποστήριξη για τις πολιτικες του αυξανόταν, τόσο στην Ελλάδα όσο και στην υπόλοιπη Ευρώπη. Ακόμα κι αν ένα μικρο μέρος του προγράμματος του ΣΥΡΙΖΑ γινόταν αποδεκτο, θα ήταν μια τεράστια ώθηση στο ηθικο των δυνάμεων που πολεμούσαν τη λιτότητα. Θα μπορούσε να απελευθερώσει επαναστατικες εξελίξεις που θα μπορούσαν να αλλάξουν δραστικα την Ευρώπη.

Εκείνη την εποχη η κριτικη απο τον αριστερο ΣΥΡΙΖΑ δεν ήταν η μόνη εκτίμηση της τακτικής του Βαρουφάκη. Μερικοι απο εμάς υποστήριζαν ότι η επιδίωξη συμβιβασμου στις διαπραγματεύσεις δεν είχε καμια έννοια συνθηκολόγησης. Αντιθέτως, ήταν ένα σωστο και απαραίτητο επαναστατικο μονοπάτι. Η επίσπευση της αναμέτρησης πριν εξασφαλιστει η υποστήριξη του λαου, τόσο της Ελλάδας όσο και, κυρίως, της Ευρώπης, θα ήταν αυτοκτονία. Η επιδίωξη συμβιβαστικής συμφωνίας ήταν καταδικασμένη σε αποτυχία, αλλα αυτο έπρεπε πρώτα να καταδειχθει ξεκάθαρα στους λαους της Ευρώπης, έπρεπε να γίνει σαφες ότι οι Ευρωπαίοι ήταν αποφασισμένοι να συντρίψουν την Ελλάδα για κανένα άλλο λόγο παρα για να διατηρήσουν τις παράλογες οικονομικες πολιτικες λιτότητας. Και αυτο έφερνε αποτελέσματα. Στην Ευρώπη κινήσεις όπως οι Podemos στην Ισπανία αυξάνονταν και στην Ελλάδα το υπέροχο 62% του δημοψηφίσματος ήταν μια δικαίωση της τακτικής του Βαρουφάκη.

Το αν ο Βαρουφάκης είχε στο μυαλο του ένα ξεκάθαρο επαναστατικο πρόγραμμα ακολουθώντας αυτο το μονοπάτι ή εννοούσε κυριολεκτικα τις δηλώσεις του ότι θα μπορούσε να επιτευχθει συμφωνία, είναι αμφισβητήσιμο. Στην πράξη δεν έχει σημασία απο μια επαναστατικη σκοπια. Στον σημερινο κόσμο δεν είναι δυνατοι τέτοιοι συμβιβασμοι. Η συνεχιζόμενη κρίση του καπιταλισμου αποκλείει το είδος των σοσιαλδημοκρατικων μεταρρυθμίσεων που έχουμε δει τον προηγούμενο αιώνα. Ακόμη και μικρες παραχωρήσεις στους εργαζόμενους αποτελουν θανάσιμη απειλη για το ίδιο το σύστημα. Ακόμη και ήπιες μεταρρυθμίσεις πυροδοτουν τις αρχες της επανάστασης. Απο την άλλη, κάθε επανάσταση πρέπει να ξεκινήσει με έναν αγώνα για μεταρρυθμίσεις. Είναι αυτη η διαδικασια που πρέπει να καταλάβουμε, είναι αυτος ο δρόμος που πρέπει να περπατήσουμε μαζί με τις μάζες. Δεν ασχολούμαστε μόνο με την εφαρμογη ενος διαμορφωμένου προγράμματος, αλλα αντιμετωπίζουμε μια ρευστη κατάσταση στην οποία τόσο η συνείδηση των μαζων όσο και η σκέψη των ηγετων αλλάζουν και εξελίσσονται για να προσαρμοστουν στην αναπτυσσόμενη κατάσταση.

Αυτο το φαινόμενο του «μετριοπαθους ριζοσπαστισμου» (ένας όρος που επινοήθηκε απο την Όλγα Δημητρίου, που προφανώς παίρνει απο το «Μια μετριοπαθης πρόταση για επίλυση της κρίσης του Ευρώ» των Γιάνη Βαρουφάκη, Στιούαρτ Ολλανδία και James K. Galbraith), μετριοπαθεις πολιτικες μεταρρυθμίσεων που μεταμορφώνονται σε συνδυασμένη δράση μαζικων κινήματων και σε πολιτικο αγώνα για ριζικη αλλαγη, είναι η πραγματικότητα της σημερινης εποχης. Ξεκίνα με μαζικες κινήσεις που εκφράζουν την απελπισία και τον θυμο των ανθρώπων για την απάνθρωπη λειτουργία του συστήματος. Το Occupy Wall Street, το Indignados, το Gilets Jaunes και το Black Lives Matter είναι τέτοια κινήματα. Τα πολιτικα προγράμματα στο πνεύμα του ΣΥΡΙΖΑ, των Ποδέμος, του Μπέρνι Σάντερς, του Τζέρεμι Κόρμπιν και άλλων, συναρπάζουν τη φαντασία των μαζων και προσπαθουν να πάρουν την εξουσία. Αυτα τα προγράμματα αναπόφευκτα θα συγκρουστούν με τις κυρίαρχες ελίτ σε μια θανάσιμη μάχη, το τέλος της οποίας θα είναι η απόλυτη νίκη της μιας πλευράς και η καταστροφή της άλλης. Κατα τη διάρκεια αυτου του αγώνα, το πρόγραμμα δοκιμάζεται, τροποποιείται και προσαρμόζεται στις ανάγκες της εξελισσόμενης πραγματικότητας. Σε αυτόν τον αγώνα αναπτύσσονται οι πολιτικες που θα εφαρμόσει μια νικηφόρα ριζοσπαστικη δύναμη στην οικοδόμηση της νέας κοινωνίας. Σε αυτόν τον αγώνα θα διαμορφωθεί η μορφή του Σοσιαλισμου, «όπως μόλις εμφανίζεται μετα απο παρατεταμένες ωδίνες της γέννας απο την καπιταλιστικη κοινωνία». Είναι μάταιο να σχεδιάσουμε ένα προσχέδιο μιας ιδανικης κοινωνίας εκ των προτέρων, ανεξάρτητα απο αυτή τη διαδικασία αγώνα.

«Το Άλλο Τώρα» του Βαρουφάκη μόλις κι αγγίζει αυτόν τον αγώνα για την κατάληψη της πολιτικης εξουσίας. Δεν υπονοει καν μια δομη εξουσίας σε εθνικο και διεθνες επίπεδο. Έμφαση δίνεται στην κατάργηση των ιεραρχιων και της οικονομικης δημοκρατίας σε εταιρικο επίπεδο. Πρέπει να καταλάβουμε ότι το κράτος έχει «μαραθεί» και δεν απαιτείται αστυνόμευση; Εάν όχι, πώς χρησιμοποιείται η εξουσία; Η εξουσία, εξ ορισμου, βασίζεται σε ιεραρχίες κάποιου είδους, και τα όνειρα της σύντομης κατάργησης είναι απλώς αφελης σκέψη, περισσότερο παρόμοια με την αναρχικη σκέψη παρα με τη μαρξιστικη, ακόμη και μη-συμβατικη.

Είναι ενδιαφέρον ότι ο Βαρουφάκης είναι απρόθυμος να αναφέρει «Το Άλλο Τώρα» ως Σοσιαλιστικη κοινωνία. Αν πρόκειται για άσκηση δημοσίων σχέσεων σε μια προσπάθεια να μην αποξενωθούν οι μη σοσιαλιστες ή μια αναγνώριση ότι αυτο που περιγράφει δεν είναι αυστηρα Σοσιαλισμος δεν είναι σαφές. Πολλοι αριστεροι διανοούμενοι προσπαθουν να αποφύγουν την απαξίωση των μη σοσιαλιστων και των αντικομμουνιστων χρησιμοποιώντας τον όρο Μετα-καπιταλισμος για την κοινωνία που προκύπτει απο την κατάργηση του καπιταλισμου. Αλλα αυτο δεν είναι απλώς μια ακίνδυνη αλλαγη της ορολογίας. Περιλαμβάνει μια πλήρη επανεξέταση των σοσιαλιστικων αρχων. Αποκρύπτει σύγκρουση ιδιωτικο vs κοινωνικο στο περιεχόμενο του αγώνα για την απελευθέρωση της κοινωνίας απο τα κακα του καπιταλισμου.

Ωστόσο, ίσως η πιο αμφισβητήσιμη πτυχη του «Άλλου Τώρα» είναι ο τρόπος με τον οποίο διαμορφώνει την αντικατάσταση του Καπιταλισμου. Οι αγορες συνεχίζουν να λειτουργούν, ακόμη πιο ελεύθερα απο ο,τι στον καπιταλισμο, όχι ως κατάλοιπο του παρελθόντος, αλλα ως αναπόσπαστο και θεμελιώδες μέρος της μετα-καπιταλιστικης κοινωνίας. Το ίδιο ισχύει και για τον ρόλο που αποδίδεται στα μπόνους, ακόμη και αν αποφασίζονται δημοκρατικα. Παρόλο που τέτοιες ρυθμίσεις που δίνουν κίνητρα σε άτομα να συμπεριφέρονται ανταγωνιστικα μπορεί να είναι χρήσιμες όχι μόνο σήμερα αλλα και για πολυ καιρο ακόμη, είναι μια θλιβερη εκτίμηση της ανθρωπινης φύσης εάν τα θεωρούμε αιώνια απαραίτητα, ως ουσιαστικο μέρος της ανθρωπινης συμπεριφοράς. Δεν είναι παράξενο πως ούτε φεμινίστρια επαναστάτρια ούτε ο αριστερος μηχανικος υψηλης τεχνολογίας επέλεξαν να μεταναστεύσουν στο «Άλλο Τώρα», βρίσκοντας ότι δεν ταιριάζει στις προτιμήσεις τους και παραμένουν για να συνεχίσουν τον αγώνα. Ακόμη και

η τραπεζίτισσα οικονομολόγος αλλάζει κόσμο μόνο για χάρη της ευημερίας του έφηβου γιου της, ο οποίος κυνικά δεν βλέπει κανένα λόγο να παλεύει για ένα καλύτερο κόσμο. Το αγκάλιασμα του ατομικού ανταγωνισμού από τον Βαρουφάκη φαίνεται περίεργο σε αντιδιαστολή, για παράδειγμα, με το όραμά-του σχετικά με τις κοινωνικές σχέσεις τύπου Star Trek όπου οι μηχανές κάνουν όλη τη δουλειά και οι άνθρωποι είναι ελεύθεροι να εξερευνησουν το Σύμπαν, να φιλοσοφήσουν, να είναι δημιουργικοί και να απολαύσουν τη ζωή.

Μια πολύ πιο απλή και πιο προσγειωμένη στην πραγματικότητα μετάβαση στον σοσιαλισμό, μια που θα ταίριαζε επίσης περισσότερο με τη δική του πολιτική σκέψη, θα ήταν πραγματικά να αγκαλιάσει τον Καπιταλισμό εκεί όπου εξακολουθεί να λειτουργεί. Όπως γράφει ο ίδιος, ο σημερινός καπιταλισμός κατάφερε να αποσυνδέσει τα οικονομικά κέρδη από την παραγωγή, και μετατρέπεται σε παρωδία του καπιταλιστικού συστήματος. Η απαλλαγή από το Χρηματιστήριο και τις Τράπεζες, όπως προτείνει στο «Άλλο Τώρα», είναι ένα απαραίτητο βήμα για την επίλυση αυτού του ζητήματος. Αλλά δεν είναι αρκετό. Ο καπιταλισμός αποτυγχάνει θεαματικά όταν οι εταιρείες μεγαλώνουν και γίνονται μονοπώλια, όταν ο ανταγωνισμός παύει να βασίζεται στο ποιος μπορεί να προσφέρει το καλύτερο και φθηνότερο προϊόν και γίνεται άσκηση ποιος μπορεί να εξαπατήσει ποιον. Ο καπιταλισμός αποτυγχάνει όταν οι μεγάλες εταιρείες γίνονται τόσο ισχυρές που υπαγορεύουν τους κανόνες του παιχνιδιού ώστε να ταιριάζουν στην επιδίωξη τους να λεηλατούν τον πλούτο των εθνών. Το θέμα δεν είναι ο εκδημοκρατισμός των εταιρειών, αλλά η δημιουργία των προϋποθέσεων για έναν τέτοιο εκδημοκρατισμό. Και το κλειδί σε αυτό είναι η απομάκρυνση του κέρδους ως πρωταρχικής κινητήριας δύναμης της παραγωγής. Οι μεγάλες εταιρείες, αποσυνδέοντας τα κέρδη από την παραγωγή έχουν απονομιμοποιήσει την ύπαρξη τους, ακόμη και με καπιταλιστικούς όρους. Δεν είναι οι εσωτερικές δομές τους που δημιουργούν το πρόβλημα, είναι η σχέση τους με τον έξω κόσμο, το γεγονός ότι είναι σε θέση να επιβάλουν τη βούληση τους για να ικανοποιήσουν την ακόρεστη προσπάθεια τους για αυξανόμενο πλούτο μέσω του στραγγαλισμού που επιβάλλουν στα πολιτικά συστήματα του πλανήτη.

Η ανάληψη της ιδιοκτησίας αυτών των εταιρειών από το κοινωνικό σύνολο δεν θα απαιτούσε ουσιαστικά καμία αλλαγή στη λειτουργία της κοινωνίας. Οι ιδιοκτήτες-τους παίζουν λίγο ρόλο στη λειτουργία τους ούτως ή άλλως. Οι εταιρείες μπορούν να συνεχίσουν να εργάζονται τόσο αποτελεσματικά όσο πριν, ακόμη και περισσότερο, αλλά όχι για τον πλουτισμό μερικών ατόμων μα για την κάλυψη των αναγκών της κοινωνίας. Όσο λίγες κι αν είναι, αντιπροσωπεύουν το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής. Εδώ βρίσκεται η πραγματική εξουσία. Αποσπώντας-τες από τα χέρια μιας δράκας ατόμων, θα ξεκινήσει μια εντελώς διαφορετική δυναμική. Το κρίσιμο συστατικό της αλλαγής είναι η ανάληψη της πολιτικής εξουσίας και η άρση του στραγγαλισμού των ιδιοκτητών τους στην κοινωνία. Για τη συντριπτική πλειοψηφία των ανθρώπων, για τους εργαζόμενους, αλλά και για τους τυπικούς ιδιοκτήτες επιχειρήσεων, για το «99%» όπως λέει το γνωστό σύνθημα, δεν θα αλλάξουν πολλά στον τρόπο που εργάζονται για τη δουλειά τους. Αυτό που θα αλλάξει είναι ότι η κοινωνία δεν θα διευθύνεται πλέον από τα πολιτικά στοιχεία μερικών δισεκατομμυριούχων για χάρη των κερδών τους, αλλά από τους εκπροσώπους του λαού για χάρη της ευημερίας των ανθρώπων. Το κοινωνικό ισοζύγιο δύναμης θα αλλάξει για πάντα.

Ότι «Το Άλλο Τώρα» επικεντρώνεται στην εσωτερική δομή των εταιρειών, καθώς και οι λεπτομέρειες πρόνοιες για το άτομο, φαίνεται περίεργο ενόψει της εμπειρίας του Βαρουφάκη στα χέρια του οικονομικού κατεστημένου. Είχε από πρώτο χέρι την έντονη αντίσταση των άρχουσων τάξεων και τις δυσκολίες στην οικοδόμηση των δυνάμεων της επαναστατικής αλλαγής. Δεν ήταν το πρόβλημα των μη δημοκρατικών ιεραρχικών των εταιρειών, δεν ήταν οι εσωτερικές

τους αδικίες που βάραιναν τα στήθη του ελληνικού λαου. Ήταν το διεθνες χρηματοπιστωτικο σύστημα, οι τράπεζες και τα μεγάλα μονοπώλια που ήταν υπεύθυνα για την καταστροφική λιτότητα που κατέστρεψε τις ζωες των ανθρώπων της Ελλάδας. Η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ, και ειδικότερα ο Βαρουφάκης, ήταν απολύτως σωστοι στο να αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της Ελλάδας ως κατ' εξοχην ευρωπαϊκό, ότι η προσπάθεια τους ήταν να αλλάξουν την Ευρώπη, όχι μια μάταιη απόπειρα λύσης μόνο για την Ελλάδα. Είναι αλήθεια ότι η ελληνική αστική τάξη πολεμούσε μαζί με την ευρωπαϊκή οικονομική ελίτ, αλλά δεν ήταν το κύριο πρόβλημα. Στην πραγματικότητα αυτοι ηττήθηκαν κατά κράτος απο τον ελληνικό λαο, με κορύφωση το δημοψήφισμα. Η μάχη στην Ελλάδα κερδήθηκε, ήταν ο εχθρος που εξακολουθούσε να κυριαρχει στην υπόλοιπη Ευρώπη που φόβισαν τον Τσίπρα και την κυβέρνηση του σε συνθηκολόγηση.

Είναι ίσως άδικο να περιμένουμε απαντήσεις σε ερωτήσεις που το βιβλίο δεν επέλεξε να υποβάλει. Πιθανότατα «Το Άλλο Τώρα» προορίζεται ως απλή απάντηση στο ΤΙΝΑ της Μάργκαρετ Θάτσερ (There Is No Alternative, Δεν Υπάρχει Εναλλακτική Λύση). Στην πραγματικότητα, αυτο που θέτει τις συζητήσεις μεταξύ των ηρώων του βιβλίου, είναι ένα μήνυμα που ζητα μια συνάντηση των τριων λέγοντας ότι «η ΤΙΝΑ ήταν ψέματα. Η ΤΑΤΙΑΝΑ ζει. Έχω την απόδειξη. Τα λέμε την επόμενη εβδομάδα». ΤΑΤΙΑΝΑ είναι φυσικά ο «ριζοσπαστικός ξάδελφος του Θατσερικού ΤΙΝΑ - το αντίθετο δόγμα ότι «περιέργως υπάρχει εναλλακτική» (That Astonishingly There Is AN Alternative, «Το Άλλο Τώρα» σελ. 146). «Το Άλλο Τώρα» περιγράφει εναλλακτικούς τρόπους για να κάνουμε πράγματα που δείχνουν ότι ο σημερινος καπιταλισμος δεν είναι η μόνη πιθανη απάντηση, και υπο αυτη την έννοια μπορεί να είναι χρήσιμο όταν αμφισβητούμε το αναπόφευκτο της άχαρης ζωης που αναγκαζόμαστε να ζήσουμε κάτω απο τον σημερινο καπιταλισμο. Ο κίνδυνος είναι ότι θα μπορούσε να εκληφθει για ένα πραγματικό πολιτικό πρόγραμμα. Για αυτο, πολυ πιο χρήσιμα είναι άλλα έργα του Βαρουφάκη, ειδικα η λαμπρη οικονομική ανάλυσή-του στο «Παγκόσμιος Μινώταυρος» ή το σαγηνευτικό αποκαλυπτικό χρονικό της σύγκρουσης τού με τις Ευρωπαϊκές πολιτικές ελίτ, «Ανίκητοι Ηττημένοι».

Θέμος Δημητρίου
18 Ιουλίου 2021